

«ELS TRES REIS BUFOS O EL CASTELL DE LES DOBERIES»

EL FABULÓS PLAGI DE JOSEP WEHRLE

i II

Hem dit que l'obra lleidatana de Josep Wehrle és un plagi. De qui? Anem a demostrar-ho.

El dia 28 de novembre de 1873, és a dir, tretze mesos justos abans de la representació d'"Els tres Reis" a Lleida, fou estrenada al teatre del Circ, de Barcelona, "La fantasma groga", caricatura romàntico-cavalleresca en tres actes i quatre quadres, original de Josep Coll i Britapaja, amb música de P. Lacombe addicionada per Felip Pedrell. "La fantasma groga" fou l'obra inspiradora de Josep Wehrle.

Podem suposar que el nostre autor es trobava a Barcelona en aquella data i assistí a la representació, cosa molt natural per tractar-se d'una sessió en llengua catalana, que aleshores no abundaven gaire; i, durant el final de l'hivern i l'estiu següent, escriví els versos tan populars per nosaltres. Manuel Wehrle, el prologuista de la segona edició d'"Els tres Reis", diu que el seu pare l'escriví el juny de 1875, cosa impossible perquè fou estrenada sis mesos abans. Almenys, en la nostra edició figura l'any 1874 i hi posem confiança. És un detall, de tota manera, que es podria comprovar fàcilment a l'Arxiu Municipal de Lleida.

Un altre detall a tenir en compte és que el dia dels Innocents de l'any 1876 el teatre Principal de Lleida ja no existia a causa de l'incendi que el destruï, i només resta, a simple cop d'ull, la possibilitat del 1875. No comprenem, ara, perquè la segona edició, que va tenir tanta cura a posar a la coberta i a l'interior la menció: "única reproducció exacta de l'original", no va pensar, en canvi, a informar els lectors sobre la data de l'estrena. Es van trobar els editors amb aquesta flagrant contradicció que acabem d'anunciar? Si hagués estat escrita el 1875, no podia haver-se estrenat, evidentment, el 1874.

Però, continuem endavant. Josep Coll i Britapaja era un autor conegut. Totes les seves obres

són escrites en vers, entre elles set sarsuèles i sis comèdies, de les quals tres en un acte, tres en dos actes, sis en tres actes i una en quatre actes. Nosaltres tenim damunt la taula un exemplar de "La fantasma groga", i tot el lleure per a examinar-la. Es tracta d'una segona edició, cosa que prova l'èxit que aconseguí, i aquestes setanta pàgines en no gaire bon estat ens foren facilitades pel lleidatà senyor Enric Ferrer, bon furgador al mercat dels llibres vells de Sant Antoni els diumenges al matí.

Josep Wehrle, val a dir-ho, s'hi va recolzar força. La mètrica és idèntica i el gènere també. Per començar transcriurem la nota preliminar:

"L'acció passa en el castell feudal de Gratallops, situat entre Tots Sants i Manresa i en l'època de Maria Castanya." I els personatges són els següents: "Isabel de Gratallops, Pepa, D. Jordi Nin, D. Jordi Non, D. Jordi Nun, guerrers de pega, D. Josep de Gratallops, D. Aleix de Cap d'Esquila, doctor Panotxa, i Cuscunilla, alcaid."

L'obra és humorística, com per exemple: "El comte que és un guerrer / que mireu si n'ha de ser / de valent i de tremend, / que fins se fa por ell mateix." O bé: "I, qui sap! potser amb el temps / se'n trobi entre els molts que cantin, / algú que canti tan bé / que encanti el cor que ara encanta / l'encantat comte d'Alberc. / (És una ànima de càntir.)" I, encara: "Cielos! está entusiasmada / pues ya me trata de ti." (Acte I, escena 7.) També aquí els personatges parlen a vegades en castellà. Abunden altres expressions en aquesta parla, així com molts disbarats en català i jocs de mots, sacrificant la correcció a un humor baix de sostre.

Tant "La fantasma groga" com "Els tres Reis" pertanyen a la mena de teatre que estigué molt en voga a l'època i que s'anomenava *bufo*. Hem trobat en un sol dia, el 30 de novembre de 1873,

no és dos dies després d'estrenar-se la primera d'aquestes obres, tres representacions d'aquest estil que són anunciades a la secció d'espectacles del "Diario de Barcelona": "12 representació de la cada vegada més aplaudida sarsuela *bufo-tràgico-romàntica*...; 30 representació de la sarsuela *bufa*...; i 6 representació de l'extraordinari i aplaudit juguet *bufo-líric*..." No és d'estranyar, doncs, que Josep Wehrle l'escollís per a la seva peça lleidatana.

Hi ha en "La fantasma groga" algunes frases i situacions que apareixen també en "Els tres Reis". Procurarem, ara, de donar-ne algunes:

"La fantasma groga" es presenta com una "caricatura romàntico-cavalleresca", i "Els tres Reis", com un "drama histórico-fantástico-cavalleresco."

A la primera, "L'escena representa l'antic castell dels Gratallops", i a la segona "La acció passa en el castillo de las Doberías de Leyda."

En l'una, "És de nit; efecte de lluna, conjunt poètic", i en l'altra, "Es un poquito de noche. Se iluminará con un salomón de Rey."

En aquella, hi ha "tres guerreros de pega", i en aquesta, hi ha "tres reis".

El vers és de set peus en totes dues obres.

En començar, tots dos llibres parlen d'un fantasma: estranya coincidència.

És de remarcar també el brindis individual dels pretendents de la noia. Abans, cada noble ha fet un relat de la seva vida.

No parlem, ara, de la semblança d'"Els tres Reis" (pàgina 81 de la segona edició) amb el *Tenorio* de Zorrilla.

Els tres pretendents volen la mateixa noia: aquí és Isabel, i allí és Violante. I el pare arriba a posar pau en la discussió.

Desafiaments i fanfarronades, tot en un gènere burlesc, de cavalleria desprestigiada.

I ara, tres curts fragments que els lectors recordaran fàcilment, sobretot el darrer, que tots ens crèiem que era original:

"Viva Dios!" (Acte I, escena 9.)

"Aunque vienes disfrazado / te conozco."
(Acte I.)

"Ah!

Eh?

I.

Oh!

Uh...!" (Acte II, escena 2.)

Més que una còpia al peu de la lletra, "Els tres Reis" són una còpia del caràcter de l'altra obra, de l'acció i dels personatges. La lectura d'un d'aquests textos fa pensar en l'altre, això és indubtable.

No obstant, i a desgrat de tot, "Els tres Reis" se salven perquè tenen una frescor natural i el valor inimitable dels termes lleidatans, modismes locals que no poden trobar-se en cap altra producció literària. Josep Wehrle demostra, aquí, el seu talent i el seu gran amor a Lleida, dos valors dignes del més gran elogi i que mereixen sobremanera la simpatia, la consideració i l'agraïment de tots els lleidatans.

Tots nosaltres som testimonis de la popularitat i l'aprovació general d'una ciutat envers "Els tres Reis", fet rar per tractar-se malgrat tot d'una obra literària.

Els lleidatans ens sentim, no solament orgullosos de comptar amb el sàinet en un acte i en vers de Josep Wehrle, sinó que costaria de trobar un fill de Lleida que no sabés de cor alguns d'aquells versos àgils i graciosos, farcits de tipisme i de petita història.

Les nombroses vegades que aquesta obra s'ha representat ha aconseguit un èxit ressonant. Podríem dir que "Els tres Reis" han estat per a Lleida una mena de carta de naturalesa, i han guanyat la voluntat dels seus fills pel damunt de les opinions i els estaments diversos.

Mai com en aquesta ocasió els lleidatans, sense excepció, lloem a cor obert la gràcia fecunda i afortunada de l'antic rellotger de la Paeria, el qual dimití un dia les seves funcions només perquè un conseller es planyé, en una ocasió, que els rellotges de l'Ajuntament i del Castell no anaven a la mateixa hora. Admirable pundonor professional.

Volem acabar aquest comentari amb un elogi afectuós. A desgrat del que portem dit, Josep Wehrle tingué l'encert de donar a la seva obra un caràcter tan espontani i marcadament local, que en féu una obra nova, suggestiva i pintoresca.

I, com a descàrrec del nostre autor, afegirem les ratlles següents: També "La fantasma groga" és un plagí. El seu autor Josep Coll i Britapaja ho confessa: "Aquesta producció, escrita sobre el pensament de *La dot mal placée*, ha estat refosa darrerament..."

A cadascú allò que sigui seu. Així tot resta ben aclarit.

J.B. Xuriguera